

РОЗДІЛ 1

Інспектор Дрейтон сидів очікувально за столом. Це був щуплявий чолов'яга з обличчям, яке наче вирібували затупленою сокирою із покрученого оцупка дерева. Вряди-годи його очі зблискували дрібками кремнію — він був злий і знервований. Але Пітер Максвел знав, що такий чоловік ніколи не виявить своїх почуттів на людях. За цією злістю чаїлася напористість бульдога, який, незважаючи ні на що, ревно робитиме свою справу.

Це саме та ситуація, подумав Максвел, яка ніколи, як він гадав, з ним не трапиться. Хоча, як тепер стало зрозуміло, такі сподівання були надто сміливими. Він, звичайно, припускав, що його прибуття до місця призначення з шеститижневою затримкою спричинить певну тривогу тут, на Землі. Тому думка, що він зможе пробратися додому непоміченим, була нереальною. І оце зараз він сидить напроти цього чоловіка за столом, і йому слід взяти себе в руки.

— Я не впевнений, що цілком розумію, — звернувся він до інспектора, — чому моїм поверненням на Землю зацікавилася Безпека. Мене звати Пітер Максвел, я працюю в Коледжі надприродних феноменів, у Вісконсині. Ви бачили мої документи...

— У мене нема запитань щодо того, ким ви є, — сказав Дрейтон. — Можливо, я трохи спантеличений, але не більше. Мене турбує інше. Професоре Максвел, ви не могли б сказати мені точно, де ви були?

— Можу вам сказати небагато, — відповів Пітер Максвел. — Я був на планеті, але ні її назви, ні координат не знаю. Вона може знаходитися як у межах світлового року, так і бозна-де за Краєм.

— У будь-якому разі, — сказав Дрейтон, — ви не прибули на місце призначення, вказане у квитку.

— Не прибув, — підтвердив Максвел.

— Можете пояснити, що трапилось?

— Я можу тільки здогадуватися. Спершу я припустив, що мою хвилю перенаправили, точніше спершу перехопили, а тоді вже перенаправили. Не відкидав я і думки, що у передавачі стався збій, але, здається, таке неможливе. Передавачі використовуються сотні років. До цього часу всі ґанджі у них мали бути виправлені.

— Тобто ви хочете сказати, що вас викрали?

— Ну, можна і так потрактувати.

— І ви попри все нічого не хочете мені розповісти?

— Я вже пояснив, що тут і нема більше про що розповідати.

— Ця планета може мати щось спільне з колезцарами?

Максвел похитав головою.

— Я не можу стверджувати достовірно, але не вірю у такий зв'язок. Їх поблизу точно не було. Як і не було ознак того, що вони із нею якимось чином пов'язані.

— Професоре Максвел, ви колись бачили колезцара?

— Тільки раз. Кілька років тому. Один із них десь із місяць перебував в Інституті часу. Він мені якось потрапив на очі.

— Тобто ви би впізнали колезцара, якби його побачили?

— Так, саме так, — запевнив Максвел.

— Я бачу, ви розпочали з однієї із планет в системі Єнотової Шкури...

— Ширилися чутки про дракона, що водиться там, — сказав Максвел. — Непідтверджені. Та й фактаж був доволі поверховий. Але я вирішив, що це все ж таки потребує дослідження...

Дрейтон звів брову.

— Про дракона? — перепитав він.

— Я розумію, — сказав Максвел, — що для тих, хто далекий від моїх наукових зацікавлень, імовірно, важко осягнути важливість дракона. Проблема в тому, що немає жодних, навіть найменших доказів того, що такі створіння колись реально існували. Це попри той факт, що легенди про драконів глибоко закорінені у фольклорі Землі та деяких інших планет. Феї, гобліни, тролі, банші — всі вони у нас наявні, зодіті у плоть і кров, але жодних слідів дракона. А найпотішніше те, що земна легенда не є фактично людською легендою. Маленький Народець теж має свою легенду про дракона. Я інколи припускаю, що вони могли бути тими, хто передав її нам. Але це тільки легенда. Немає доказів...

Він зупинився, почувуючись трохи ні в сих ні в тих. Хіба міг цей флегматичний поліцейський, який сидів за столом навпроти, цікавитися легендарними драконами?

— Я перепрошую, інспекторе, — сказав він, — що дозволив своєму захопленню улюбленим предметом зайти так далеко.

— Я чув, що легенди про драконів могли виникнути з прадавніх спогадів про динозаврів.

— Я теж таке чув, — сказав Максвел, — але це видається неможливим. Динозаври вимерли задовго до появи людства.

— Тоді Маленький Народець...

— Можливо, — сказав Максвел, — але неправдоподібно. Я знаю Маленький Народець і розмовляв з ними

про це. Вони давні, значно давніші за нас, людей, але немає жодних даних про те, що аж настільки давні. Та й навіть якщо настільки, то вони не пам'ятають про це. Так, їхнім легендам і переказам мільйони літ. Вони фантастичні довгожителі, проте не безсмертні, відтак у цій ситуації традиція передачі легенд від покоління до покоління видається найтривкішою.

Дрейтон зробив жест, яким наче відмахнувся від драконів і Маленького Народцю.

— Ви направлялися до Єнотової Шкури, — сказав він, — але туди не добралися.

— Це правда. Я потрапив на ту іншу планету. Криту, кришталеву планету.

— Кришталеву?

— Якийсь тип каменю. Може, кварц. Хоча я не впевнений. Це міг бути і метал. Там був якийсь метал.

Дрейтон спокійно перепитав:

— Ви не знали перед відправленням, що вас занесе на цю планету?

— Якщо ви маєте на увазі змову, — сказав Максвелл, — то ви далекі від правди. Я був дуже здивований. Але, здається, не здивовані ви, якщо на мене чекали тут.

— Не особливо здивований, — відповів Дрейтон. — Це вже траплялося раніше, двічі.

— Тоді вам, напевно, щось відомо про цю планету.

— Нічого не відомо, — сказав Дрейтон. — Хіба те, що десь є планета, яка використовує незареєстрований передавач і приймач, послуговуючись при цьому й незареєстрованим сигналом. Коли оператор тут, на Вісконсинській станції, прийняв їхній сигнал про відправлення, він попросив їх почекати, позаяк усі приймачі були зайняті. Після цього зв'язався зі мною.

— А ті інші двоє?

— Вони тут. Обидва були адресовані на Вісконсинську станцію.

— Але якщо вони повернулися...

— У тому ж бо й справа, — сказав Дрейтон. — Вони не повернулися. Ну, можна було би сказати, що повернулися, але ми не змогли з ними поговорити. Характеристика хвилі була порушена. І вони відтворилися неправильно. Геть переплуталися один з одним. Обидва — чужопланетяни, а мішанка зробилася така, що ми довго з'ясовували, ким би вони могли бути. Та й навіть тепер іще не впевнені цілком.

— Мертві?

— Чи мертві? Абсолютно. Доволі жахітна історія. Ви — щасливий чоловік.

Максвел з якоюсь натугою знизав плечима.

— Так. Мабуть, так і є, — потвердив він.

— Ви могли подумати, — сказав Дрейтон, — що ті, хто опікується передавачами матерії, мали би спершу впевнитися, що знають, як це працює. Та й невтямки ще, скількох пасажирів було перехоплено неправильно на їхній приймальній станції.

— Але ж ви б знали! — заперечив Максвел. — Ви повинні би знати про подібні зникнення. Станція негайно відрпортувала би, що такий чи такий-то не прибув.

— Ось тут і сміх і гріх, — сказав Дрейтон. — Зникнень не було. Ми майже впевнені, що двоє чужопланетян, яких ми прийняли вже мертвими, прибули туди, куди й мали прибути, оскільки жодних зникнень зареєстровано не було.

— Але ж я прямував у Єнотову Шкуру. Вони, звичайно ж, відрпортували...

Нараз він затнувся, наче його осяяла якась думка. Дрейтон повільно кивнув.

— Я знав, що ви зрозумієте. Пітер Максвел прибув у систему Єнотової Шкури і повернувся на Землю майже місяць тому.

— Тут якась помилка, — кволо запротестував Максвел.

Це було немислимо, щоб його було двоє, щоби на Землі існував інший Пітер Максвел, ідентичний до останнього атома.

— Помилки нема, — сказав Дрейтон. — Принаймні ми її не виявили. Ця інша планета не змінює шаблону. Натомість вона копіює його.

— У такому разі мене може бути двоє! Може бути...

— Вже ні, — сказав Дрейтон. — Ви один. Через тиждень після повернення із Пітером Максвелом трапився нещасний випадок. Він загинув.

РОЗДІЛ 2

Коли Максвел вийшов із крихітної кімнатки, в якій він зустрічався з Дрейтоном, то відразу ж за поворотом коридору побачив вільний ряд крісел й обережно всівся в одне з них, опустивши свій скромний багаж на підлогу. Це неймовірно, розмірковував він. Неймовірно, що мало бути два Пітера Максвела, а тепер один із цих Максвелів мертвий. Неймовірно, що Кришталева планета могла мати апаратуру, здатну перехоплювати і копіювати характеристику хвилі, що рухається зі швидкістю, більшою від швидкості світла, і то значно більшою, бо в жодному, навіть найвіддаленішому пункті Галактики, об'єднаному мережею передавачів матерії, не помічено розриву

часу між відправкою і прибуттям. Відхилення — так, відхилити, наздогнати і перехопити хвилю теоретично було можливо, але скопіювати її — це вже ні в які ворота не влезить.

Дві неймовірності, подумав він. Дві речі, які не могли статися. Хоча коли б сталася одна з них, то чому б не статися й іншій. Якщо характеристика хвилі була скопійована, то його неодмінно мало появиться двоє: один, котрий попрямував у систему Єнотової Шкури, і другий, котрий матеріалізувався на Кришталевій планеті. Але якби той інший Пітер Максвел справді попрямував до Єнотової Шкури, то він мав би ще бути там чи принаймні ось-ось повернутися. Бо ж він планував залишитися там хоча б на 6 тижнів, а може, й надовше, якщо виявиться, що для з'ясування проблеми дракона потрібно більше часу.

Він побачив, як трусяться його руки, і, присоромлений цим, стиснув їх та заховав між колін.

Не потрібно піддаватися паніці, заспокоював він себе. Що б не трапилося, він мусить зберігати спокій. Та й жодних фактів нема, жодних серйозних фактів. Він знав тільки те, що йому сказав представник Служби безпеки, а цій конторі він не надто вірив. Може, це звичайнісінький викрут поліції, що мав на меті змусити його говорити. Хоча це могло й статися. Це могло насправді статися!

Але навіть якщо це сталося, то тим більше треба дати собі раду з цим. Тобто перед ним зараз стоїть важливе завдання, де для помилок нема місця.

Виконання цього завдання могло значно ускладнитися, якщо за ним стежитимуть, хоча він не міг бути впевненим, чи таке стеження буде. Можливо також, що це не матиме значення, подумав він. Найважчою частиною його плану, як йому здавалося, буде домогтися зустрічі з Ендрю Арнольдом. Зустрітись із

президентом Планетарного університету непросто. У нього є важливіші справи, ніж вислуховувати теревені якогось там ад'юнкт-професора. Особливо якщо врахувати, що цей професор не може озвучити всіх деталей своєї проблеми.

Його руки перестали тремтіти, але він продовжував тримати їх міцно стиснутими. Через якусь мить він звідси вийде і спуститься до шосе, де знайде собі вільне місце на одній із внутрішніх, мобільних смуг. Через годину чи близько того він уже буде у своєму помешканні в старому університетському містечку, де й переконається, чи правду сказав Дрейтон. І він знову опиниться в колі приятелів — Але Опа і Духа, Гарлоу Шарпа й Алена Престона, ну і всіх інших. Будуть гамірні нічні посиденьки у забігайлівці «Під Свиною та Свистком», і неквапні розмови вздовж темних алей, і озерна плавання на човнах. Будуть диспути й суперечки, і перекази старожитніх історій, і нудна академічна рутинна — все, що стало сенсом його життя.

Коли траса оминала пагорби по межі Резервації гоблінів, він раптом зрозумів, що чекає на цю поїздку з нетерпінням. Ні, там замешкували не лише самі гобліни, а й чимало інших з Маленького Народцю, і зі всіма він приятелював чи принаймні з більшістю з-поміж них. Щоправда, тролі інколи були просто нестерпними, а вибудувати справжню, тривку дружбу з такими створіннями, як банші, взагалі здавалося неможливим.

Він подумав, що в цю пору року пагорби мали би виглядати розкішно. Було пізнє літо, коли він відправився у Єнотову Шкуру, й узгір'я все ще пишалися в темно-зелених шатах, але тепер, посеред жовтня, ці убори повинні вже спалахнути всією пишнотою осінніх барв. Там, напевно, і винна червінь дубів, і дивоглядні кленові шарлати зі смарагдами, і то там,

то сям полуменистий пурпур дикого винограду, що прострочив, немов павутиння, всі ці барви. А повітря буде наче пропахле сидром — тим дивним, п'янким ароматом, що витає над лісом у час падолисту.

Він сидів, спогадуючи, як два роки тому вони з містером О'Тулом вибралися човном уверх по ріці у північні краї, з надією, що десь по дорозі їм поталанить якимось чином сконтактувати із духами, що про них повідають давні легенди оджибве. Вони пливли по кришталево чистих водах, вечорами розпалювали багаття на краю похмурих соснових борів; вони готували вечерю зі зловленої риби, і нашуковували дикі квіти, заховані на лісових галявинах, і бачили силу-силенну звірини та птаства, і загалом чудово відпочивали. Щоправда, на жодних духів вони так і не натрапили, чого, зрештою, і слід було сподіватися: мало хто міг похвалитися, що заприязнився із Маленьким Народцем Північної Америки, позаяк вони насправжки були створіннями дикими, на відміну від напівцивілізованих, звиклих до людей істот із Європи.

Крісло, на якому він сидів, було повернене на захід, і крізь високе, на цілу стіну вікно він міг бачити протилежний берег річки, аж до стрімчастих урвищ, уздовж яких колись пролягав кордон давнього штату Айова, — велетенські, забарвлені у темний пурпур скелі увінчувало блідо-голубе осіннє небо. На краєчку одного із урвищ можна було розгледіти трохи світлішу цятину Інституту тавматургії, в якому здебільшого працювали схожі на восьминогів істоти з Центавра. Споглядаючи ці нечіткі обриси будинків, він пригадав, скільки разів обіцяв собі взяти участь в одному з їхніх літніх семінарів, але обіцянки так і zostалися обіцянками.

Він нахилився взяти валізи, бо вже було намірився підвестися, але так і продовжував сидіти. Йому все ще

трохи бракло повітря, та й ноги не дуже слухалися. Він аж тепер усвідомив, що все те, що повів йому Дрейтон, стало для нього більшим ударом, аніж він очікував, і страх досі давався взнаки, якщо висновувати із отих припізнлих реакцій. Треба опанувати себе, самозаспокоювався він. Не варто піддаватися страху. Це аж ніяк не могло бути правдою — і, безсумнівно, не було нею. Нема сенсу надто вже перейматися цим, допоки існує ще шанс самому все вияснити.

Він спроквола звівся на ноги, нахилився, щоби підняти валізи, а тоді на якусь мить завагався, все ще не зважаючи на зануритись у гамірний розгардіяш зали очікування. Пасажири — як пришельці, так і земляни — цілеспрямовано поспішали або стояли маленькими чи більшими групами. Якийсь старий білобородий чоловік, зодягнений в елегантний чорний костюм — професор, якщо висновувати з його вигляду, подумалося Максвелу, — стояв в оточенні громадки студентів, які його проводжали. На кількох шезлонгах, призначених для створінь, які не здатні сидіти, розляглася ціла родина рептилій. Двоє дорослих, повернувшись обличчям до обличчя, тихенько спочивали, із характерним для мовлення рептилій шипінням про щось спокійно перемовляючись, у той час як дівчата повзала по шезлонгах і підлозі, звиваючись у тільки їм знаній грі. В одному із закутків невеликої ніші спочивало на боці якесь схоже на пивну бочку створіння, поволі перекочуючись від стіни до стіни — те перекочування, ймовірно, мало багато спільного із тим, як туди-сюди походжають по кімнаті знервовані люди. Два павукоподібні створіння, тіла яких радше були схожі на гротескні фігурки із сірників, ніж на повноцінні організми зі справжніх плоті і крові, всілися на підлозі одне навпроти одного. Вони намалювали шматком крейди щось на кшталт

сякого-такого поля для гри, розмістили на ньому кілька чудернацької форми предметів і взялися їх швидко навсібіч пересувати, принагідно попискуючи від захвату.

Колещарі? Дрейтон розпитував про них. Чи існував якийсь зв'язок між Кришталевою планетою і колещарами?

Завжди колещарі, подумав Максвел. Якесь одержимість колещарами. Хтозна, можливо, у цьому і є якесь раціональне зерно, адже про них майже нічого невідомо. Вони з'явилися таємничо, із якихось задвірків космосу як ще одна потужна культурна група, що, прoderшись крізь Галактику, вряди-годи контактує вздовж дедалі обширнішої лінії кордону з аванпостами людської культури.

Стоячи там, він пригадав той перший і єдиний раз, коли зустрів колещара — студента, котрий прибув з Інституту порівняльної анатомії в Ріо-де-Жанейро на двотижневий семінар в Інституті часу. Університетське містечко у Віконсині, згадував він, напрочуд зворохоблене такою подією, аж гуло від балачок на цю тему, проте мало кому поталанило хоч би краєм ока глянути на легендарне створіння, позаяк воно не полишало приміщення, де проходив семінар. Максвел нагадав собі ту мить, коли, поспішаючи коридором на домовлений із Гарлоу Шарпом ланч, побачив, що назустріч йому котиться колещар, і відтак згадав своє перше враження — шок!

А причина лише в колесах, подумалося йому. Жодне інше створіння у дослідженій частині Галактики не мало коліс. Воно було схоже на добрячу брилу тіста, якимось чином підвішену поміж двома колесами, вісь яких проходила десь посередині. Колеса були огорнуті хутром, а їхні краї ороговіли. Нижня частина живота звисала нижче осі коліс, нагадуючи

наповнений мішок. Але зблизька це виглядало ще огидніше: звисаюча частина живота виявилася зовсім прозорою і заповненою клуботливою масою — достоту відерко кольорових черв'яків.

Максвел знав, що ці в'юнкі об'єкти в тому потворному драглистому животі були якщо не черв'яками, то принаймні якимись інсектами чи формою, тотожною земним комахам. Оскільки колезарі були механізмом-вуликом, то їхня культура складалася з багатьох таких механізмів-вуликів, кожен із яких був колонією комах або якихось їхніх відповідників.

Після зустрічі з таким типом створінь неважко було повірити у ті страшні «колезарські» історії, які докочувалися з далеких і неспокійних прикордонних районів. І якщо ці страшні історії були правдою, то в такому випадку вперше з часу виходу в космос людство таки стикнулося з тим гіпотетичним ворогом, на якого впродовж стількох літ побоювалося натрапити.

У Галактиці людина стикалася з багатьма дивними, а інколи навіть страшними створіннями, але жодне з-поміж них, розмірковував Максвел, не могло навіть дорівнятися до цього страхіття — підвішеного на колесах вулика із комахами. Навіть сама думка про таке могла спричинити напад нудоти.

Зараз тисячі чужоземних створінь гостювали на Землі, щоби вступити у котрийсь із незчисленних інститутів чи займатися дослідженнями на обраному факультеті, відтак ціла планета перетворилася, по суті, на гігантський всегалактичний університет. Із плином часу, подумав Максвел, колезарі могли би влитися у ту всегалактичну людність, яка роїлася в інститутах Європи, — якби лише можна було вибудувати із ними хоч місточок порозуміння. Але цього поки що не було.

Чому сталося так, дивувався Максвел, що вже сам вигляд колезарів суперечить усім основам «людськості», і це попри те, що зі всіма галактичними расами, з котрими налагодили контакт земляни, якось та й вдалося зжитися?

Тут, у цій залі очікування, можна було побачити добру вибірку істот, що стридали, повзали чи плавали і походили з багатьох планет найрізноманітніших зірок. Земля стала галактичною плавильнею, думав він, місцем, де зустрічалися створіння із тисяч зірок, щоби ділитися один із одним своїми думками та культурами.

— Номер п'ять-шість-дев'ять-два... — прокричав гучномовець. — Пасажир номер п'ять-шість-дев'ять-два, у вас всього п'ять хвилин до часу відправлення. Кабіна тридцять сім. Пасажир п'ять-шість-дев'ять-два, будь ласка, терміново пройдіть у кабіну тридцять сім.

Максвел замислився, куди міг прямувати №5692. У джунглі Головного Болю №2? До зловісних, мордованих вітрами крижаних міст Юдолі IV? На пустельні Планети Вбивчих Сонць? Чи на будь-яку іншу із тисяч і тисяч планет? Звідси на кожную із них можна було добратися за удар серця, позаяк усі ці планети були поєднані системою трансмітерів, на створення якої витрачено стільки років і зусиль, що аж страшно уявити собі ті перші кораблі-розвідники, яким довелося пробиватися крізь морок безмежної порожнечі. А втім, як це роблять і по сьогодні, повільно і болісно розширюючи периметр знаного людиною Всесвіту.

Шум у залі очікування то наростав, то стихав, повнячись нервовими закликами до пасажирів, які спізнювалися чи десь запропастилися, безнастанною лопотнявою, озвучуваною тисячами розмаїтих голосів і сотнею різних мов, човганням і перестуком безліку

ніг. Він нахилився, підняв валізи і попрямував до виходу.

Не встигнувши зробити навіть трьох кроків, Максвел мусив зупинитися, щоби пропустити вантажний візок з резервуаром, заповненим тьмавою рідиною. Крізь мерхлу рідоту всередині резервуара він розгледів обриси якогось дивоглядного створіння — найвірогідніше, мешканця котроїсь «рідкої» планети, причому такої, де рідиною була не вода. Здогадно, це був науковець, що прибув на запрошення якогось із інститутів філософії чи однієї з дослідницьких установ.

Коли візок із резервуаром проїхав, Максвел пішов собі далі і, проминувши вихід, опинився на прегарному брукованому майданчику, що опадав терасами вздовж еспланади, біля підніжжя якої знаходилися мобільні смуги шосе. Він із задоволенням відмітив відсутність вервечки почекальників, що траплялося не надто часто.

Вдихнув на всі легені повітря — чистого, свіжого повітря із гострим присмаком холодної осені. По тижнях, проведених у мертвій, затхлій атмосфері Кришталевої планети, це було невимовно приємно!

Відтак рушив сходами вниз і ще здалеку запримітив оголошення, розміщене на таблиці відразу біля входу на мобільні смуги. Оголошення було величезним, а його набраний давньоанглійським шрифтом текст із непохитною гідністю звістив:

Вільям Шекспір, Еск.
із Стретфорда-на-Ейвоні, Англія
«Як так сталося, що я не писав п'єс?»
Під егідою Інституту часу
22.10, початок о 20:00 в аудиторії Музею часу
Квитки доступні в усіх агенціях